

Colp d'estat a Rússia

Les dues cares de Borís Nikolaièvitx

L'opinió internacional està dividida respecte el president rus. Salvador de la democràcia o tirà de Rússia? Reformista liberal o comunista oportunista? La biografia de Borís Ieltsin és plena de contrastos i contradiccions.

Va nàixer l'any 1931 a Butka, un poble del districte de Talitsa, prop de Sverdlovsk, als Urals. La seua carrera professional és la d'enginyer civil i acostuma a explicar la seua entrada al partit com una conseqüència de la mateixa. Segons ell, va arribar un moment en què, per a poder dirigir el funcionament de les indústries de la seua regió no tingué cap més remei que fer-se comunista. Però el cas és que només tenia 37 anys quan es va convertir en el primer secretari del PCUS a Sverdlovsk. El seu nomenament va ser sonat perquè no era normal que gent tan jove pugés tan amunt, tan ràpid. S'hi va estar fins 1985, quan el cap de files dels conservadors, Egor Ligatxev, el va cridar per a anar a dirigir ni més ni menys que el PCUS de Moscou.

A Sverdlovsk Ieltsin ja va despertar els sentiments contradictoris que l'acompanyaran per sempre més. D'una banda es comportava amb un populisme poc habitual en les elitistes files superiors del partit. Però per una altra el seu comportament autoritari i les seues fosques activitats econòmiques circulaven de boca en boca entre els escassos cercles d'iniciats. Diuen que algú li va posar el sobrenom d'"el Mussolini dels Urals". Eren uns anys en què el marxisme-leninisme més ortodox era constantment evocat als discursos. També als seus.

Quan va arribar a Moscou el mateix va fer un discurs de

presentació en l'Escola Superior de les Joventuts Comunistes. Primer desgranà el seu passat ("sóc de família camperola, he treballat en diverses obres i vaig estudiar a l'Institut Politècnic dels Urals, en la Facultat de Construcció. D'allí vaig passar a treballar en una fàbrica i poc després al

partit: responsable de secció, secretari, primer secretari de la regió...") i després es preguntà en veu alta "m'han traslladat a Moscou i em pregunte el perquè?". Després de quasi vint anys formant part de l'aparell del partit Ieltsin sap que la pregunta és estúpida. Sap perfectament que l'han traslladat a Moscou perquè algú s'ha fixat en ell i el troba idoni per a netejar la capital. Aquest algú no és un altre sinó Egor Ligatxev, el respectat dirigent de l'ala dreta del partit, que insinua el seu nom a Gorbatxov. Ligatxev, en aquells temps, comprenia la necessitat de les reformes que posaria en marxa Gorbatxov però aviat discreparia obertament sobre el seu abast i la seua velocitat. Ieltsin acabaria esdevenint el brutus que assassinaria políticament Ligatxev. Però abans havia de treballar-se la ciutat capital dels soviets.

UN LÍDER EN L'AUTOBUS

L'arribada de Ieltsin a Moscou va ser espectacular. Arribava per a substituir –i fer oblidar– Grishin. Grishin era detestat pels moscovites i per Gorbatxov mateix per la seua fama de corrupte, que havia portat la ciutat a uns extrems intolerables de deixadesa. Gorbatxov tenia, a més, un argument suplementari per a fer-lo fora: havia competit amb ell pel càrrec de secretari general, l'any 1985. La seua substitució va ser el primer signe de força de Gorbatxov, el qual va fer cas de la indica-

El colp d'estat del 1991 va acabar com una gran victòria per a Borís Ieltsin.

ARXIU

ció de Ligatxev perquè nomenés Ieltsin.

Ieltsin s'aplica amb decisió a la feina. Sorpren els moscovites per la seua manera de treballar. Quan se n'assabenta que als magatzems falten productes de primera necessitat simplement se'n va i pregunta als responsables, davant els compradors. Per a estar al corrent del transport viatja habitualment en els autobusos urbans, sempre en línies diferents i sense avisar. L'11 d'abril del 1986, en ocasió d'una reunió pública, dibuixa un panorama aterridor sobre Moscou. Critica sense embuts les grans deficiències de la capital i es planteja en veu alta si el buròcrates del partit ho veuen. Li fan arribar, per escrit, gairebé tres-centes preguntes i dedica tot el temps del món a contestar-les. Parla clar i ras i acusa l'anterior administració d'haver destrossat Moscou. Tot això sense abandonar la línia ortodoxa del partit i donant ja mostres del seu autoritarisme. En concret quan

algú li pregunta pels *limittxiki*, els ciutadans de fora de Moscou que són traslladats per força a la capital sense dret de residència permanent però acaben quedant-se, Ieltsin només troba el recurs de la policia: "La milícia posarà en marxa un pla contra els paràsits". En aquella època encara no havien començat a circular els rumors sobre la màfia de Ieltsin, que poc després esquitxarien el carrer enmig de la indiferència ciutadana.

Està Ieltsin a l'esquerra o a la dreta del PCUS? La pregunta se la fan una vegada i una altra els periodistes estrangers que assisteixen bocabadats a les seues actuacions. El 6 de maig del 1987 en té lloc una, i de ben sonada. Un grup de filofeixistes de l'associació Pamiat organitza una minimanifestació pel centre de Moscou exigint ser legalitzats i entrevistar-se amb Gorbaxov i Ieltsin. Ieltsin que, per exemple, s'havia negat a entrevistar-se amb els tàtars, els obre les portes de l'Ajuntament, moment saludat amb aplaudiments pels manifestants. Aleshores Ieltsin s'enfada i es queixa obertament del culte als dirigents. "Heu vingut a parlar, no a aplaudir; què voleu?". Les pa-

raules de Boris Nikolaièvitx causen sensació. No és gens habitual que un líder soviètic s'enfronte així amb els ciutadans. Però tampoc no ho és, d'altra banda, que es mostre condescendent amb els grups que comencen a aflorar per l'extrema dreta. Parlant de la gent de Pamiat Ieltsin afirma que "moltes de les questions que plantegen són fonamentades i la seua actitud està motivada per sentiments patriòtics, d'amor a la pàtria. Dit això el punt de partida de les seues reflexions i les conclusions a les quals arriben no són sempre les correctes".

Boris Nikolaièvitx, mentrestant, és molt menys condescendent amb el mateix partit. En poc temps es carrega vint-i-tres dels trenta-tres primers secretaris dels comitès de districte. Les seues maneres de cap topoderós li començaran a crear enemics. La purga, de moment, l'enfronta a Ligatxev, l'home que l'havia portat a Moscou. Ieltsin es creu protegit per Gorbaxov i continua

repartint a tort i dret, fins que Gorbaxov es preocupa seriosament i decideix que només ell pot dictar el ritme de les reformes i que aquell xicot dels Urals s'està passant de rosca.

Una bona campanya de premsa el posa immediatament en el disparador. Des de la *Moskovskaia Pravda* i la *Pravda* mateix se l'acusa de seguir mètodes antics i de ser incapaç d'entendre's amb la gent. En el plenari del Comitè Central d'octubre del 1987, Ieltsin es defensa atacant de manera vehement Ligatxev i criticant, de passada, Gorbaxov perquè no l'ajuda. El plenari declara que la seua actuació és "políticament incorrecta" i el destitueix. Sorprenentment Ieltsin puja a la trona i entona un discurs de penediment i autocrítica. Temps després explicaria que aquell discurs el féu drogat per unes medecines que li van fer prendre... Ieltsin, malgrat tot, és nomenat vice-primer ministre de la Construcció i continua en el Comitè Central.

Un any després, el 1988, Ieltsin i Ligatxev s'enfronten de manera pública en el Comitè Central. I en el 89, de nou en el Comitè Central, té lloc una inesperada batalla entre Gorbaxov i Ieltsin. Gorbaxov acorralla Ieltsin amb preguntes sobre si és partidari del multipartidisme o si té amics en l'opositora Unió Democràtica. Ieltsin reacciona amb humilitat sense entendre que Gorbaxov mateix s'ha posat a la boca del llop. Per Moscou corre el rumor que Ieltsin ha estat porgat del partit per ser favorable a la democràcia. Aviat grups molt diferents de ciutadans li proposaran presentar-se a les eleccions d'aquell mateix mes de març. Ho fa i en elles esclata el fenomen Ieltsin.

MÉS VOTS QUE NINGÚ

De les moltes proposicions que li fan, Ieltsin opta per presentar-se com a candidat pel districte nacional de Moscou. Això li permetrà que el puga votar la ciutat sencera i no només un districte. En contra seua hi ha Brakov, el dirigent de la fàbrica dels cotxes Zil, les *limousines* del poder soviètic.

Rutskói, que ajudà Ieltsin quan el colp d'estat del 91, és ara una víctima seua.

ARXIU

Sembla una caricatura: Ieltsin té fama ja d'estar contra el sistema i el sistema envia a lluitar contra ell un dels símbols del propi sistema. Ieltsin no fa a penes campanya. La fan, per ell, tots els grups opositors de la ciutat. Mai no tornaran a trobar-se, però en aquells dies demanen junts el vot per Ieltsin els feixistes de Pamiat i el demòcrates del Front Popular, els dirigents reformistes del partit, que creuen que Gorbaxov va massa a poc a poc, i els dirigents conservadors, que creuen que va massa ràpid. El resultat és sorprenent: Ieltsin guanya les eleccions amb el 89 per cent dels vots.

La humiliant derrota és mal digerida pel poder. Al matí següent, la *Pravda* només fa una referència marginal a la victòria de Ieltsin i, encara, al final d'una de les pàgines interiors.

Durant la campanya Ieltsin ha estat amagat en el seu despatx ministerial i ha rebutjat qualsevol contacte amb els demòcrates que feien campanya per ell. La darrera oportunitat la va tenir el 25 de març, quan totes les forces de suport a Ieltsin convoquen un míting a la porta d'un estadi de Moscou. Una enorme pressió policíaca no impedeix un grup nombrós de gent d'aplegar-se al voltant d'una improvisada trona per on desfilen famosos com el poeta Evgeni Evtutxenko i oradors anònims, tots donant suport a Ieltsin. Coexisteixen les banderes vermelles i les tsaristes amb la creu blava de sant Andreu. Des que comença el míting cada orador anuncia que Ieltsin està en camí. Però no arribarà mai. No ho veu clar, això de mesclar-se amb els que estan fora del partit.

SUCCESSOR DE SAKHÀROV

De fet, i malgrat la seua espectacular entrada al parlament, no serà fins la mort de Sakhàrov, fins el seu enterrament, que Ieltsin apareixerà públicament com un contrari al règim. Això passarà l'any següent. El patriarca de la democràcia russa mor a casa d'un atac al cor després d'haver discutit agrament amb Gorbaxov en el parlament. L'enterrament és una impressionant manifestació de dolor enmig de la neu i Ieltsin, que ha copresidit amb Sakhàrov el Grup Interregional de Diputats, camina amb el cap baix al capdavant del seguici junt a la viuda Ielena Bonner. Duran molts anys Ieltsin ha considerat Sakhàrov un despreciable traïdor al socialisme. Ara serà el seu marmessor.

El Grup Interregional de Diputats l'ha-vien creat amb la intenció d'accelerar les reformes i pressionar des de l'esquerra

L'enfrontament entre Ieltsin i el Parlament desestabilitza Rússia.

ARXIU

Gorbaxov. En aquest s'agrupen alguns dels noms més brillants del nou parlament que tenen un primer motiu de combat precisament en el fet que Ieltsin és apartat de la llista d'integrants del Soviet Suprem. Malgrat ser el diputat més votat. Això exemplifica la por amb la qual Gorbaxov i la direcció del partit comencen a mirar Ieltsin, encara aleshores militant del partit. Al final un fosc diputat de províncies dimiteix i soluciona la papereta.

El 20 de maig del 1990 Ieltsin aconseguix una victòria encara més sonada, en ser triat en les eleccions per a president del Soviet Suprem de Rússia, una de les quinze repúbliques que integren l'URSS. Alguns dels seus fidels de primera hora comencen a apartar-se, preocupats per les maneres autoritàries i per la poca capacitat intel·lectual del que s'ha anat convertint en l'únic home que pot fer ombra, a nivell de carrer, a Mikhaïl Gorbaxov.

EL LÍDER ALTERNATIU

Gorbaxov, de fet, està ja en hores molt difícils. La reforma democràtica no avança tan ràpidament com una part de la societat vol, l'economia és un fangar i a Armènia, als Bàltics, una mica per tot, ja ha començat l'esquarterament de l'URSS. Al seu costat Ieltsin ja és un autèntic líder alternatiu a l'encara secretari general del PCUS. Assumeix el poder a Rússia i comença a

oblidar-se del comunisme més retòric i a parlar més i més com un nacionalista rus.

La gran ocasió per a Ieltsin arriba aquell mateix estiu, en ocasió del congrés del PCUS. Allà Gorbaxov usa Ieltsin i Ligatxev per a presentar-se ell mateix com un centrista. Ligatxev és derrotat i Ieltsin abandona el partit comunista i comença a treballar en un partit propi que mai no acabarà de quallar. El més semblant, a tenir un partit, que aconseguix és fer-se amb els serveis de Rússia Democràtica. Però Ieltsin és un home poc donat al treball de grup. Un a un la majoria dels seus col·laboradors el van abandonant, fins que l'estúpido colp d'estat de l'agost del 1991 li dóna l'ocasió somiada: arraconar Gorbaxov i fer-se ell amb el poder.

UN COLP D'ESTAT MOLT PRODUCTIU

Quan les restes de la vella guàrdia comunista munten el colp d'estat poc que s'esperaven que resultaria tan malament. El final no comporta la reconstitució de l'URSS ni el retorn al socialisme sinó la victòria de Borís Ieltsin. Aquells dies d'agost Ieltsin dóna mostres de la seua millor cara: es comporta com un valent plantant cara als tancs i desarticulant l'intent. Captiu Gorbaxov a Crimea, Ieltsin esdevé el garant de la legitimitat contra els qui intenten usurpar-la. Al seu costat hi ha Rúslan Khasbulàtov i Alenxandr Rutsxoi, els dos homes amb els quals s'ha enfrontat ara. Khasbulàtov organitza a la perfecció.

Després de la victòria enarbora per primera vegada la bandera russa tricolor i comença a atacar amb vehemència el mateix comunisme que ell ha defensat durant tota la seua vida. Aprofita que Gorbaxov vagareja com un *zombie* per a humiliar-lo en públic i prendre la iniciativa. De sobte reuneix els presidents de Bielorrússia i Ucraïna i anuncia que l'URSS ha deixat d'existir i que Rússia assumeix el paper de gran potència que aquella tenia. El món assisteix perplex a l'escena de Ieltsin tirant els papers de Gorbaxov per les finestres del Kremlin però acaba acceptant. Borís Nikolaièvitx és l'inquilí del Kremlin, el seu gran somni. Potser ho havia somiat d'una altra manera, amb una altra escenografia i uns altres colors. Però allò que importa és que ja mana ell. A partir d'aquell moment comença una nova fase política que només acabarà amb el colp d'estat de la setmana passada: desfer-se de Rutsxoi i Khasbulàtov. A qui li tocarà demà?

Vicent Partal